

современная практика: сб. ст. / под ред. М. М. Богуславского и А. Г. Светланова. – М., 2000. – С. 193–197.

7. Канашевский В. А. Правовое положение международной организации как субъекта международного частного и гражданского права /В. А. Канашевский // Правоведение. – 2003. – № 3 (248). – С. 139–158.

8. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть: учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2005.

9. Ануфриева Л. П. Международное частное право. Т. 2. Особенная часть: учебник. – М., 2000.

10. Jenks W. The Proper Law of International Organizations. – London; New York, 1962. – P. 12–13 (цит. по: Лунц Л. А. Курс международного частного права. – 3-е изд., доп. – М., 1973).

Погорецкая Н. В. Национальность юридического лица. Рассмотрены проблемные вопросы определения национальной принадлежности юридических лиц, в том числе международных юридических лиц и оффшорных компаний.

Ключевые слова: личный закон, юридическое лицо, международная организация, оффшорная компания.

Pogoretska N. V. Nationality of legal entity. The author has considered problem-solving questions of the determination of national belonging of legal entities including international legal entities and off-shore companies.

The issue of the nationality of legal entity belongs to the conflict, as has uneven consolidation in the domestic laws of various states. Determining the nationality of offshore companies is regulated by the general provisions of art. 25 of the Law of Ukraine "On international private law".

The author has proposed to amend this article, namely, as a supplementary criterion to determine the nationality of legal entity i considered to be a criterion of control and apply it to such companies, which are registered offshore.

Keywords: proper law, legal entity, international organization, offshore company.

Надійшла до редакції 11.10.2013

Саксонов В. Б.

кандидат юридичних наук, доцент,
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 346.9

ПРИНЦИПИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Викладено наукову характеристику принципів господарсько-правової відповідальності в Україні. Оскільки господарсько-правова відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, для першої є притаманними і принципи, властиві для юридичної відповідальності в цілому. Безпосередньо принципи господарсько-правової відповідальності можуть розумітися як у вузькому, так і у широкому значенні. У першому випадку йдеться про принципи, закріплені у ст. 216 ГК України. У широкому розумінні можна говорити про основоположні засади, закріплені в розділі 24 ГК України «Загальні засади відповідальності учасників господарських відносин» та інших статтях ГК, а також ЦК України тощо.

Ключові слова: принципи права, юридична відповідальність, господарсько-правова відповідальність, принципи господарсько-правової відповідальності.

Постановка проблеми. Поняття «принцип» походить від латинського слова «*principium*», що перекладається як «початок», «першооснова» та «первинність» [8, с. 193].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови «принцип» визначено як «основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.» [4, с. 941].

Загалом, принципи означають основні, найзагальніші, вихідні положення, засоби, правила, що характеризують природу і соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості [10, с. 17].

В юридичній літературі «принципи права» визначаються через такі ключові поняття, як «основні ідеї», «основоположні ідеї», «керуючі ідеї», «відправні ідеї його буття», «вихідні керівні засади», «відправні начала», «відправні установлення», «вихідні положення», «нормативно-керівні положення», «імперативні вимоги», «незаперечні вихідні вимоги» тощо. В одному з найбільш фундаментальних досліджень у вітчизняній юриспруденції, присвячених принципам права, вони визначені як «такі відправні ідеї його буття, що виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу держави і права, є однопорядковими із сутністю права і утворюють його головні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загальною значимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови і зміцнення певного суспільного ладу» [10].

Отже, з давніх-давен принципи вважалися підвалиною, фундаментом, основою будь-якої соціальної системи (в тому числі правової), вимоги якого поширювалися на всі явища, що належали до цієї системи. Принципи не формують конкретних прав і обов'язків і не завжди забезпечені конкретними законодавчими санкціями, однак від того, на яких принципах заснований правовий порядок, можна значною мірою судити про характер самої держави [8, с. 193]. Принципи права виступають як орієнтири в правотворчій, правоінтерпретаційній і правозастосовній діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, громадян і громадських організацій [13, с. 129].

Поряд із вказаним слід зауважити, що у правознавстві не сформульовано єдиного, загальноприйнятого поняття принципів права, а також визначення похідних принципів, зокрема юридичної відповідальності тощо. Але при всіх розбіжностях думки спеціалістів збігаються в тому, що кожне ґрунтовне дослідження передбачає виявлення головних положень, що є базовими для явища, яке вивчається. В даному випадку таким правовим явищем є господарсько-правова відповідальність і її принципи.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Зважаючи на відсутність єдиної усталеної позиції до визначення, ознак, класифікації та характеристики в цілому принципів господарсько-правової відповідальності, навіть у навчальних юридичних виданнях останніх років зазначені питання висвітлені досить стисло [5; 6; 15]. Серед наукових студій, в яких зазначена проблематика розглядається більш докладно, з аналізом думок різних авторів і визначенням власної позиції, слід назвати роботу А. В. Попової в навчальному посібнику «Актуальні проблеми господарського права» (параграф 3 глави 5), що вийшла друком у 2012 р. [3, с.

438–445]. Проте вочевидь, що через недостатню наукову розробленість даної теми, потреба комплексного дослідження принципів господарсько-правової відповідальності в Україні наразі не втрачає актуальності.

Зважаючи на викладене вище, наукова характеристика принципів господарсько-правової відповідальності є **метою** даної статті.

Виклад основного матеріалу. В сучасній юриспруденції існує чимало підходів до визначення та класифікації принципів права. Так, принципи права можуть бути: легалізовані, тобто закріплені в законі; виведені зі змісту чинного законодавства; сформульовані юридичною практикою тощо. Залежно від функціонального призначення й об'єкта відображення принципи права поділяються на соціально-правові та спеціально-юридичні. Останні залежно від сфери дії поділяються на загальноправові, міжгалузеві, галузеві та внутрішньогалузеві або принципи інститутів права. Існують й інші підходи до класифікації принципів права [13, с. 129–131]. У цілому система принципів права базується на їх стійкому взаємозв'язку.

Господарсько-правова відповідальність є інститутом господарського права. Водночас господарсько-правова відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності й, відповідно, в усіх суттєвих моментах базується на принципах, притаманних останній. Таким чином, звернення до принципів юридичної відповідальності при дослідженні принципів господарсько-правової відповідальності, безумовно, є потрібним, оскільки це надає необхідну методологічну основу для більш глибокого, фундаментального дослідження даного явища. У зв'язку із вказаним, розгляд принципів юридичної відповідальності складає дослідницьке підґрунтя для наукової характеристики принципів господарсько-правової відповідальності [3, с. 439].

Аналізуючи дане питання ми дійшли висновку стосовно найбільш важливих *принципів*, які є властивими для *юридичної відповідальності*. Серед них необхідно виділити такі: законності; обґрунтованості; доцільності; невідворотності; своєчасності; справедливості; персоніфікації; права на захист особи, притягнутої до юридичної відповідальності; права на кваліфіковану юридичну допомогу особі, що притягується до юридичної відповідальності; неприпустимості бути двічі притягненим до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення тощо.

Деякі автори, крім вказаних вище принципів, які є загальними і характерними для юридичної відповідальності у цілому, відносять й інші, зокрема, наприклад, принцип презумпції невинуватості [13, с. 301–303]. Проте безпосередньо із цією позицією погодитися вкрай важко, адже для багатьох галузей права є притаманною саме презумпція винуватості (для фінансового, цивільного, господарського тощо). Так, принцип презумпції винуватості фактично закріплений у ч. 2 ст. 614 ЦК – «відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання» [1], а також ч. 2 ст. 218 ГК України: «учасник господарських відносин *відповідає* за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи порушення правил здійснення господарської діяльності, *якщо не доведе*, що ним вжито усіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення. У разі якщо інше не передбачено законом або договором, суб'єкт

господарювання за порушення господарського зобов'язання *несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе*, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності» [2]. На чому наголошують і знані фахівці у цій сфері правовідносин [5, с. 38; 7, с. 324; 11, с. 415]. Тому, формулюючи принципи юридичної відповідальності, ми вказали саме загальні принципи, характерні для юридичної відповідальності в цілому.

Оскільки господарсько-правова відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, для першої є притаманними усі наведені вище принципи, властиві для юридичної відповідальності в цілому. Поряд з вказаним, необхідно виділити принципи саме господарсько-правової відповідальності. Стосовно висвітлення цього питання у національній юриспруденції також є різні підходи.

Ще до прийняття Господарського кодексу України, в якому певні принципи господарсько-правової відповідальності закріплені на легальному рівні, тривалий час робилися спроби їх визначення на доктринальному рівні. Напередодні кодифікації вітчизняного господарського права А. Шпомер виділив такі принципи відповідальності у сфері господарювання: 1) забезпечення паритету економічних, екологічних і соціальних цінностей, результатів господарської діяльності; 2) визначення законом або договором видів, умов та порядку застосування господарських санкцій; 3) загальна сфера дії, що охоплює всі рівні управління і господарювання; 4) наявність різновидів господарських санкцій як засобів відповідальності, що застосовуються до суб'єктів господарювання; 5) рівноправність у господарських відносинах між суб'єктами господарювання незалежно від форми власності та господарювання; 6) наділення владними повноваженнями органів управління щодо застосування адміністративно-господарських санкцій; 7) досягнення оптимального поєднання вертикальної і горизонтальної господарської діяльності [14, с. 7].

Після прийняття та набуття чинності Господарським кодексом України у ч. 3 ст. 216 зазначеного нормативно-правового акта закріплено таке положення: «*Господарсько-правова відповідальність базується на принципах, згідно з якими:*

- потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;

- передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;

- сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;

- у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції» [2].

Більшість авторів, розглядаючи це питання, обмежуються висвітлен-

ням вказаних вище принципів. Натомість О. П. Подцерковний зауважує, що *принципи господарсько-правової відповідальності* можуть розумітися як у *широкому*, так і у *вужькому* значенні. У першому випадку йдеться про основоположні засади, закріплені в розділі 24 ГК України «Загальні засади відповідальності учасників господарських відносин» та інших статтях ГК України. У вужькому розумінні можна говорити про принципи, спеціально названі у ст. 216 ГК України.

У широкому значенні можна виділити такі *принципи господарсько-правової відповідальності*:

- гарантування захисту прав і законних інтересів громадян, організацій та держави і забезпечення правопорядку у сфері господарювання (ч. 2 ст. 216 ГК України);

- наділення потерпілої сторони правом на відшкодування збитків незалежно від того, чи є вказівка на це в договорі;

- застосування передбаченої законом відповідальності виробника (продавця) за недоброякісність продукції незалежно від того, чи є вказівка на це в договорі;

- неприпустимість застереження в господарському договорі щодо виключення або обмеження (у порівнянні із законом) відповідальності виробника (продавця) продукції (ч. 3 ст. 216 ГК України);

- необхідність виконання зобов'язань у натурі, навіть після сплати штрафних санкцій і відшкодування збитків (ч. 3 ст. 216 і ч. 7 ст. 226 ГК України);

- презумпція вини особи, що допустила порушення господарського зобов'язання (ч. 2 ст. 218 ГК України);

- перевага законодавчих меж господарсько-правової відповідальності перед договірними (ст. 219 і ч. 1 ст. 231 ГК України);

- можливість застосування процедури досудового порядку реалізації господарсько-правової відповідальності (ст. 222 ГК України);

- необхідність вживання своєчасних заходів з усунення наслідків правопорушення (ч. 1 ст. 222 і ст. 226 ГК України) тощо [7, с. 320].

В.С. Щербина загальним принципом господарсько-правової відповідальності називає державну забезпеченість застосування передбачених законом чи договором майнових та інших господарських санкцій [15, с. 313]. Це твердження є беззаперечним, але слід враховувати, що господарське законодавство передбачає можливість виконання зобов'язань і переживання правопорушником несприятливих наслідків (відшкодування збитків, сплату штрафних санкцій) без втручання державних органів, наприклад, у разі звернення потерпілого до правопорушника з претензією і задоволення цих вимог (ст. 222 ГК України), або розгляду спору між контрагентами недержавними інституціями – третейськими судами, міжнародним комерційним арбітражем. Крім того, законодавство України передбачає застосування оперативно-господарських санкцій, як заходів безпосереднього впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку (ст. 235–237 ГК України) [2], а також само-

захист (ст. 19 ЦК України) [1].

Одним із принципів господарсько-правової відповідальності називають також принцип вини правопорушника. Водночас О.М. Вінник із цього приводу зазначає, що правопорушення, як фактична підстава юридичної відповідальності, в господарському праві має свої особливості. Відомо, що в класичному складі правопорушення (об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона) третій елемент (об'єктивна сторона правопорушення) складається з протиправної поведінки, негативних її наслідків та причинного зв'язку між ними, а четвертий елемент (суб'єктивна сторона правопорушення) – ставлення порушника до своєї протиправної поведінки та її наслідків (вина, мотиви, цілі). Проте в господарському праві згадані складові об'єктивної та суб'єктивної сторін правопорушення мають бути присутні при застосуванні, як правило, такої форми відповідальності, як відшкодування збитків. В інших випадках досить наявності лише протиправної поведінки, а у разі застосування штрафних санкцій – ще й вини. Проте у Господарському кодексі України (ч. 2 ст. 218) закріплено принцип презумпції вини: учасник господарських відносин повинен нести відповідальність за порушення встановлених законом або договором зобов'язань, якщо не доведе, що (1) ним вжито всіх необхідних заходів для недопущення господарського правопорушення або (2) належне виконання договірних зобов'язань виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили (незвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності) [5, с. 385].

Стосовно принципу презумпції вини у цій статті вже йшлося вище, при характеристиці загальних принципів юридичної відповідальності, проте слід також зауважити, що, згідно з положеннями ч. 2 ст. 218 ГК України, не вважаються обставинами, які звільняють суб'єкта господарювання за порушення умов зобов'язання від відповідальності, зокрема, порушення зобов'язань контрагентами правопорушника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, відсутність у боржника необхідних коштів [2]. Таким чином, навіть якщо юрисдикційний орган, а також контрагент договірних відносин, будуть впевнені у сумлінності правопорушника та відсутності його вини (наприклад, через порушення зобов'язань третіми особами, що не дало змогу правопорушникові виконати зобов'язання перед контрагентом), до особи, яка об'єктивно не виконала свої обов'язки по договору, будуть застосовані господарсько-правові санкції. Щоправда вже після цього, відповідно до ч. 1 ст. 228 ГК України, учасник господарських відносин, який відшкодував збитки, має право стягнути збитки з третіх осіб у порядку регресу [там само].

Поряд із вказаним, як слушно зауважує О. П. Подцерковний, слід розрізняти *презумпцію вини правопорушника* (як презумпцію, що може бути спростована) і *відсутність урахування його вини* при застосуванні господарсько-правових санкцій. Так, *презумпція вини правопорушника* у сфері господарювання характерна для застосування більшості господарських санкцій. Але особа має право довести відсутність своєї вини в скоєнні протиправного діяння і звільнитися від відповідальності. У випадку *відсутності врахування вини правопорушника* у господарських відносинах останній

не може звільнитися від відповідальності, довівши відсутність своєї провини. Зокрема, провина правопорушника не враховується при застосуванні оперативно-господарських санкцій (ч. 3 ст. 535 ГК України). ЦК України також передбачає випадки відсутності урахування вини при застосуванні заходів відповідальності (ст. ст. 1178, 1179). Це орієнтує на загальну тенденцію розширення в чинних ГК та ЦК України тих складів правопорушень, відповідальність за які настає за відсутності врахування вини правопорушника [7, с. 324–325].

У науковій літературі також підкреслюється, що господарське законодавство встановлює принцип повної майнової відповідальності суб'єктів господарювання аж до оголошення банкрутства (ч. 4 ст. 205 ГК України). У зв'язку із цим В.С. Щербина найвищою економічною санкцією, згідно із національним законодавством, вважає процесуальне (судове) оголошення суб'єкта боржника банкрутом [15, с. 314]. При цьому слід пам'ятати, що стосовно певних категорій суб'єктів господарювання передбачено збільшену відповідальність. Так, згідно з ч. 2 ст. 128 ГК України, громадянин-підприємець відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення, а не тільки майном, що використовується для здійснення господарської діяльності. Учасники товариств з додатковою відповідальністю, командитних і повних товариств (ст. 80 ГК України), виробничих кооперативів (ч. 1 ст. 108 ГК України) також у порядку і на умовах, визначених законом або договором, можуть нести додаткову відповідальність, у тому числі особистим майном [2].

Поряд із тим, у науковій літературі вказуються принципи, що розглядаються у взаємозв'язку, наприклад, принципи повного відшкодування збитків та еквівалентності господарсько-правової відповідальності. Так, відшкодування збитків має усунути всі негативні наслідки в господарській сфері для кредитора, відновити його майнове становище за рахунок правопорушника, тобто стан, який мав і міг би мати кредитор, якби зобов'язання було виконано. Для цього необхідним є відповідність обсягу відповідальності розміру завданих збитків [3, с. 444].

Висновки. У цілому слід зазначити, що принципи господарсько-правової відповідальності можуть розумітися як у широкому, так і у вузькому значенні, зважаючи на те, що законодавець приділяє значну увагу формулюванню у Цивільному і Господарському кодексах України найбільш загальних законодавчих положень. В одних випадках вони так і зазначаються — як принципи, основні засади. В інших випадках такі загальні положення принципами не називаються, але ж за змістом вони є такими.

Слід мати на увазі, що принципи входять до складу нормативного регулятора як його повноцінний елемент. Тому вони підлягають застосуванню при вирішенні господарсько-правових спорів, поряд із конкретними положеннями, що формулюють права та/або обов'язки суб'єктів. Разом із тим треба враховувати, що основні засади, принципи є положеннями найбільш загального змісту, тому вони не можуть застосовуватися всупереч конкретним (спеціальним) положенням законів. Як і завжди, так і в цьому випадку, за наявності суперечності переважному застосуванню підлягають

спеціальні положення (правові норми). Тому принципи підлягають прямому застосуванню перш за все у випадках, коли відповідні відносини не врегульовані спеціальними положеннями. З іншого боку, основні засади та принципи не можуть застосовуватися всупереч прямо встановленим правилам (крім поодиноких випадків, коли прямо встановлене правило є вочевидь несправедливим і нерозумним). Але всупереч правилам, які лише випливають із закону, принципи застосовуватися можуть [12, с. 16–17].

Деякі досвідчені фахівці у галузі юриспруденції радять у практичній діяльності (наприклад, при обґрунтуванні позовних вимог) уникати аргументації з посиланням на загальні принципи законодавства [9, с. 719]. Проте, зважаючи саме на практичну спрямованість принципів господарсько-правової відповідальності (зокрема закріплених у ч. 3 ст. 216 ГК України та ін.), їх значення як засобів юридичної техніки [9, с. 88] захисту прав і законних інтересів учасників господарських відносин є суттєвим.

Водночас і позиція стосовно можливості застосування загальних галузевих принципів у сфері відносин, пов'язаних із господарсько-правовою відповідальністю, знаходить підтримку, адже одним із способів подолання недоліків у формулюваннях положень актів вітчизняного законодавства є пряме застосування принципів, сформульованих у Цивільному та Господарському кодексах. У такий спосіб, шляхом прямого застосування принципів добросовісності, справедливості і розумності, виправляються, наприклад, недоліки ч. 1 ст. 225 ГК України [2] (це дає змогу до складу збитків включити не всю вартість пошкодженого майна, а лише ту грошову суму, на яку зменшилася вартість пошкодженого майна), ст. 653 ЦК України [1] (що дає змогу за відповідних умов задовольнити вимогу про повернення раніше виконаного за зобов'язанням у зв'язку з розірванням договору) [12, с. 17–18] та деяких інших статей.

Насамкінець слід зауважити, що, зважаючи на суттєву теоретичну та практичну значимість, титульна проблематика даної статті потребує подальшої дослідницької розробки заради формування усталеної наукової позиції щодо вказаної тематики у вітчизняній юриспруденції.

Бібліографічні посилання

1. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 435-IV): [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.
2. Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 436-IV: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.
3. Актуальні проблеми господарського права: навч. посібник / за ред. В.С. Щербини. – К., 2012.
4. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь, 2004.
5. Вінник О. М. Господарське право: навч. посібник / О.М. Вінник. – 2-ге вид., змін. та доп. – К., 2009.
6. Господарське право: підручник / кол. авт.; за заг. ред. Д.В. Задихайла, В.М. Пашкова. – Х., 2012.
7. Господарське право: підручник / кол. авт.; за ред. О.В. Подцерковного. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Х., 2012.
8. Загальна теорія держави і права: підручник / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін.; за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х., 2002.
9. Зейкан Я. П. Адвокат: навички професії: практичний посібник. – 2-ге вид. – К., 2008.

10. Колодій А. М. Принципи права України: монографія / А. М. Колодій. – К., 1998.
11. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. – 3-тє вид., перероб. і доп. / за заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини; кол. авт.: О.А. Беяневич, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін. – К., 2012.
12. Проблемні питання у застосуванні Цивільного і Господарського кодексів України / за ред. А. Г. Яреми, В. Г. Ротаня. – К., 2005.
13. Теорія держави та права: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. Ю. А. Ведерніков. – Дніпропетровськ, 2012.
14. Шпомер А. Господарська відповідальність як метод державного регулювання економіки / А. Шпомер // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 7. – С. 7.
15. Щербина В.С. Господарське право: підручник / В. С. Щербина. – 4-те вид., перероб. і доп. – К., 2009.

Саксонов В. Б. Принцип хозяйственно-правовой ответственности. Изложена научная характеристика принципов хозяйственно-правовой ответственности в Украине. Поскольку хозяйственно-правовая ответственность является разновидностью юридической ответственности, для первой присущи и принципы, свойственные для юридической ответственности в целом. Непосредственно принципы хозяйственно-правовой ответственности могут восприниматься как в узком, так и в широком значении. В первом случае речь идет о принципах, закрепленных в ст. 216 ХК Украины. В широком смысле можно говорить об основоположных началах, изложенных в разделе 24 ХК Украины «Общие основы ответственности участников хозяйственных отношений» и других статьях ХК, а также ГК Украины и т. д.

Ключевые слова: *принципы права, юридическая ответственность, хозяйственно-правовая ответственность, принципы хозяйственно-правовой ответственности.*

Saksonov V. B. Principles of economic-legal responsibility. The article describes a scientific description of the principles of economic and juridical responsibility in Ukraine.

As the economic and juridical responsibility is a form of legal liability, for the first is inherent and principles inherent to legal liability in general, namely, legality, validity, feasibility, inevitability, timeliness, equity, personalization and more.

Along with said, it is necessary to allocate the principles of economic and legal responsibility.

The legislator pays considerable attention to the formulation in the Civil and Commercial codes of Ukraine the most general statutory provisions. In some cases, they have indicated - as the principles, basic principles. In other cases, the following terms the principles are not named, but in the sense they are.

For coverage of this issue in national law is also different approaches. In general, the principles of economic and legal responsibility can be understood in a narrow and in a broad sense. In the first case refers to the principles enshrined in art. 216 of the Economic Code of Ukraine. In a broad sense we can speak of the fundamental principles enshrined in section 24 of the Civil Code of Ukraine "General Principles of responsibility of economic relations" and other articles of the Civil Code and the Civil Code of Ukraine and others.

Keep in mind that the principles are part of the regulatory control of his full element. Therefore, they are to be applied in dealing with the economic and legal disputes, along with the specific provisions that articulate the rights and / or obligations of subjects. However, we must remember that the basic principles, the principles are the most common terms of content. As a general rule, they cannot be used contrary to the specific (special) provisions of law.

Keywords: *principles of law, legal responsibility, economic-legal responsibility, principles of economic-legal responsibility.*

Надійшла до редакції 06.08.2013